

diklerini çok çabuk ve kolay bir şekilde yazıya dökebilme kabiliyetine sahip olan Ezraî her gün bir defter teşkil edecek kadar yazı yazardı. Ancak uzun süre devam ettiremediği bu çalışmalarının ürünleri müsvedde halinde kalmış ve daha sonra da kaybolmuştur.

Fikhî meselelerde çok titiz davranan Ezraî nâdir hallerde belli sayıdaki kişilere fetva izni verirdi ki Şerefeddin Mûsâ b. Muhammed el-Ensârî ile Şerefeddin ed-Dâdîhî bunlardandır. Ömer el-Bârîni, halk arasındaki yüksek mevkiine rağmen cevap veremediği güç meselelerle ilgili olarak Ezraî'nin görüşlerine müracaat ederdi. Ezraî 15 Cemâziyelâhîr 783'te (6 Eylül 1381) Halep'te vefat etti ve Bâbülmakâm'ın dışına defnedildi.

Kehhâle, Ezraî'nin biyografisini bir yerde doğru olarak verdikten sonra (*Mu'cemû'l-mû'ellifîn*, I, 210-211) kaynak olarak kullandığı Şevkânî'nin *el-Bedrû't-tâlibî*'inde Ezraî'nin biyografisiyle ondan hemen önce gelen İbnü'z-Zübeyr es-Sekafî'nin biyografisini yanlışlıkla birleştirerek İbnü'z-Zübeyr'in doğum ölüm tarihlerini ve *Milâkû't-te'vîl* adlı eserini Ezraî'ye nisbet etmek suretiyle ikinci bir Ezraî biyografisi daha vermiştir (*a.g.e.*, I, 151).

Eserleri. Başvurduğu sayısız kaynak-tan yaptığı nakillerin çokluğuyla dikkati çeken Ezraî'nin eserleri şunlardır. 1. *et-Tavassu' ve'l-fetâ beyne'r-Ravza ve's-Serh*. Abdülkerîm er-Râfî'nin, Gazzâlî'nin meşhur eseri *el-Vefâî* üzerine yaptığı *Fetû'ul-âzîz* adlı şerh ile Nevevî'nin bu şerhe yazdığı *Ravzatü't-tâlibîn* adındaki muhtasar esas alınmak suretiyle hazırlanan yirmi ciltlik bir eserdir (yazma nüshalar için bk. Brockelmann, I, 753; II, 108). 2. *Gunyetü'l-muhtâc*. 3. *Kütü'l-muhtâc*. Bu iki eser, müellifin Nevevî'nin *Minhâcü't-tâlibîn*'i üzerine yaptığı iki ayrı şerhi olup birincisi sekiz, ikincisi on cilttir. Birbirini tamamlayıcı mahiyette olan eserlerden *Kütü'l-muhtâc*'i, Ebû's-Senâ Mahmûd b. Ahmed el-Hamevî *Lübâbü'l-Kût* adlı eserinde özetlemiştir (bu iki eserin nüshaları için bk. *a.g.e.*, I, 680; II, 108).

Bunlardan başka Ezraî'nin, Cemâleddin el-İsnevî'nin Nevevî'nin adın geçen *Ravzatü't-tâlibîn*'ine yazdığı *el-Mühimmât 'ale'r-Ravza* adlı şerh üzerine yaptığı üç ciltlik bir talik'ten ibaret olan ve talâk bahsinden sonrası yazılamayan *Ta'likâ 'ale'l-Mühimmât (et-Tenbîhât 'alâ ev-hâmî'l-Mühimmât)*, bazı fikhî meseleleriyle ilgili fetvaları içeren *el-Halebiyyât*,

Abdülgaaffâr b. Abdülkerîm el-Kazvî'nin *el-Hâvî's-şagîr*'inin muhtasarı olan *Muhtasarü'l-Hâvî* adlı eserleri kaynaklarda zikredilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Kâdî Sühbe, *Tabakâtü's-Şaifiyye*, III, 141-143; İbn Hacer, *ed-Dürrü'l-kâmine*, I, 125-128; a.m.f., *Inbâ'ü'l-gumr*, II, 61-63; İbn Tağrîberdî, *en-Nücümü'z-zâhire* (Popper), XI, 216; a.m.f., *el-Menhelle's-şâfi*, I, 291-294; *Keşfü'z-zunûn*, I, 627, 930; II, 1361, 1636, 1873, 1915; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, VI, 278-279; Şevkânî, *el-Bedrû't-tâlibî*, I, 33-36, 151; *Hediyetü'l-arifîn*, I, 115; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 680, 753; II, 108; Ziriklî, *el-A'lam*, I, 117; Kehhâle, *Mu'cemû'l-mû'ellifîn*, I, 151, 210-211; a.m.f., *el-Müstedrek*, Beyrut 1406/1985, s. 48; *Mu.Fi*, V, 363.

YUNUS VEHBİ YAVUZ

EZRAK

(bk. HAMMÂD b. ZEYD).

EZRAKÎ, Ebû'l-Velid

(Abu الوليد الأزرقى)

Ebû'l-Velîd Muhammed b. Abdillâh b. Ahmed b. Muhammed el-Ezrakî (ö. 250/864 [?])

Ahbabu Mekke adlı eseriyle meşhur olan tarihçi.

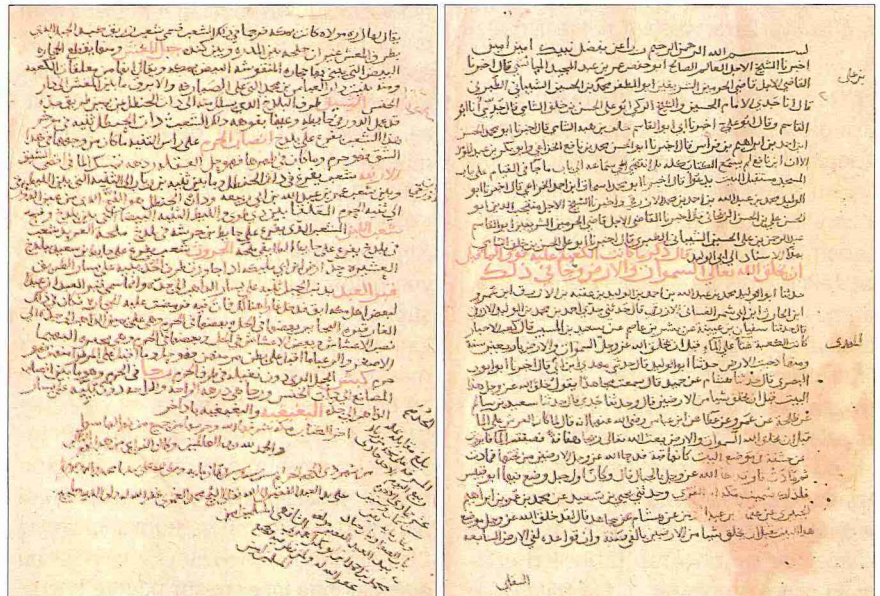
Mekke'de doğdu. Dedelerinden Ezrak'a nisbetle Ezrakî diye meşhur olmuştur. Ailesinin menşei hakkında değişik görüşler vardır. Kendisi aslen Gassânîler'e

mensup olduğunu söylediği gibi (*Ahbabu Mekke*, s. 31) Takıyyüddin el-Fâsî ile (*el-İkdü's-semîn*, II, 49) İbnü'n-Nedîm de (*el-Fihrist*, s. 124) onu teyit ederler. İbn Sa'd ise dedesi Ezrak'ın Hâris b. Kelede es-Sekafî'nin Rum asıllı kölesi olduğunu, Yâsir'den sonra Ammâr'ın annesi Sümeyye ile evlendiğini, Tâif Muhasarası sırasında Ebû Bekre ile birlikte Hz. Peygamber'in yanına geldiğini ve âzat edildikten sonra Mekke'de yerleştiğini, çocuklarının Ümeyye oğullarına mensup kızlarla evlenerek nüfuz kazandıklarını, önceleri kendilerinin kuzey Araplar'ından Benî Tağlîb ve Benî İkebe'e mensup olduklarını söyledikleri halde daha sonraki yıllarda Gassânîler'den Ebû Şemir'in soyundan geldiklerini iddia ettiklerini bildirir (*et-Tabakât*, III, 247). Fück makalesinde bu konudaki rivayetleri ayrıntılı olarak ele almaktadır (bk. bibl.).

Ezrakî, başta dedesi Ebû'l-Velîd Ahmed b. Muhammed olmak üzere İbrâhim b. Muhammed ve Muhammed b. Yahyâ'dan rivayetlerde bulundu. İshak b. Ahmed el-Huzâî ile İbrâhim b. Abdüssamed el-Hâşimî gibi bazı kişiler de ondan haber nakletmişlerdir.

Ezrakî'nin vefat tarihi kesin olarak belli değildir. Fâsî, onun Abbâsî Halifesi Muntasır-Billâh devrinde (861-862) hayatta olduğunu kaydeder, ancak ölümüne ilgili kesin bir tarih vermez. Kâtib Çelebi 223'te (838) öldüğünü söyler. Fuat

Ebû'l-Velîd el-Ezrakî'nin *Ahbabu Mekke* adlı eserinin ilk ve son sayfaları (Süleymaniye Ktp., Ayasofya nr. 2948)

Sezgin'e göre ise 250'de (864) vefat etmiştir.

Ezrakî şöhretini *Aḥbâru Mekke ve mâ câ'e fihâ mine'l-âşâr* adlı eserine borçludur. Daha çok dedesi Ahmed b. Muhammed'in rivayetlerine dayanan *Aḥbâru Mekke*, siyasî ve sosyal bir tarih olmaktan çok şehrin yerleşim planı ve topografik yapısı, özellikle Kâbe ve hac menâsiline ait yerler hakkında geniş bilgi veren bir eserdir (bk. AHBÂRU MEKKE).

BİBLİYOGRAFYA :

Ezrakî, *Aḥbâru Mekke* (nşr. Rüşdî Sâlih Melhas), s. 31; nâşirin mukaddimesi, s. 11-15; İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabakât*, III, 247; İbnü'n-Nedim, *el-Fihrist*, s. 124-125; Sem'ânî, *Ensâb*, I, 201; Kalkaşendî, *Nihâyetü'l-ereb*, Beyrut 1405/1985, s. 93; Fâsî, *el-'İkdû's-şemîn*, II, 49-50; III, 176; İbn Hacer, *Tehzîbü'l-Tehzîb*, I, 79; Sehâvî, *el-'İlân bi't-tevbiḥ*, s. 279-281, 292, 329; *Keşfü'z-ẓunûn*, I, 306; Brockelmann, *GAL*, I, 143, *Suppl.*, I, 209; Ziriklî, *el-A'lam*, VII, 93; J. W. Fück, "Der Ahn Des Azraqi", *Studi Orientalistici in Onore di Giorgio Levi Della Vida*, Roma 1956, I, 336-340; a.mlf., "Azraqî", *El²* (İng.), I, 826-827; Kehlâle, *Mu'cemü'l-mu'ellifîn*, X, 198; F. Rosenthal, *A History of the Muslim Historiography*, Leiden 1968, s. 43, 126, 164, 480; *el-Kâmûsü'l-İslâmî*, I, 77; "Ezrakî", *İA*, IV, 442-443; Abdülkerim Özaydın, "Aḥbâru Mekke", *DİA*, I, 491-492.

ABDÜLKERİM ÖZAYDIN

EZRAKÎ-i HEREVÎ

(أزرقى، هروى)

Ebû Bekr (Ebû'l-Mehâsin)
Zeynüddîn b. İsmâîl

V. (XI.) yüzyılda yaşayan
İranlı şair.

Herat'ta doğdu. Aynı şehirde kitapçılık yapan babasının, Gazneli Mahmud'un gazabından kaçıp Herat'ta kendisine sığınan *Şâhnâme* müellifi Firdevs'i bir süre evinde barındırdığı rivayet edilir. Ezrakî'nin eserlerinden oldukça iyi bir öğrenim gördüğü anlaşılmaktadır. Şiir ve edebiyata ilgisii büyük bir ihtimalle babasının mesleğiyle bağlantılıdır. Kaynaklar ünlü şüffilerden Hâce Abdullah-ı Ensârî ile (ö. 481/1088) tanıştığını ve onun için kaside yazdığını nakleder. Bir kasidesinde çok genç yaşta şiir yazmaya başladığını söylediğine göre Alparslan'ın oğlu Horasan Valisi Şemsüddeve Doğanşah'a intisap ettiği sırada yirmi beş otuz yaşlarında olmalıdır. Buna göre Ezrakî'nin 425-440 (1034-1048) yılları arasında doğduğunu söylemek mümkündür. Onun Doğanşah, Kirman Selçukluları'ndan Kavurd Bey'in oğlu Mîrân Şah ve Abdullah-ı Ensârî dışında herhangi

bir kimse için yazdığı kasideye rastlanmamıştır. Alparslan'ın ölümünden sonra Melikşah tarafından yine Horasan valiliğinde bırakılan, bir rivayete göre ise Melikşah'a karşı ayaklandığı için İsfahan'da hapsedilen Doğanşah, yine Melikşah tarafından esir edilip gözlerine mil çekilen Mîrân Şah'tan sonra gelen ve hemen hemen hepsi şairleri koruyan Melikşah, Mahmud, Berkıyruk gibi hükümdarlar için kaside yazmamış olması, onun bu olaylar sırasında veya daha önce öldüğü, yahut çok sevdiği Doğanşah ve Mîrân Şah'ın feci âkıbetlerini görüp bir daha kaside yazmadığı şeklinde yorumlanabilir. Kasidelerinden herkes için methiye yazacak bir şair olmadığı anlaşılan Ezrakî'nin ölümü için Rızâ Kulî Han Hidâyet'in verdiği 526 (1132) ve Takıyyüddîn-i Kâşî'nin kaydettiği 527 (1133) tarihlerinin doğru olması pek mümkün değildir.

Eserleri. Ezrakî'nin kaside ve rubâilerden oluşan divanındaki beyit sayısı muhtelif yazmalarına göre 2600-2700 arasında değişmektedir. Kasideleri genellikle Unsûrî tarzındadır. Büyük bir şair olduğunu söyleyen ve şiirlerinde kendine has teşbih, terkib ve tasvirlerle, ayrı-

ca ince mânalara yer veren Ezrakî sebk-i Hindî'nin öncülerinden sayılır. Dönemine kadar alışlagelmışin dışında bir üslûp kullandığı için belâgatla ilgili *Ḥadâ'î-ku's-sıhr* adlı eserinde Reşidüddin Vât-vât onu eleştirmiştir. Divanın Ali Abdürresûlî ve Saîd-i Neffisî tarafından iki ayrı basımı yapılmıştır (Tahran 1336 hş.). Tez kireler Ezrakî'nin, Hint kökenli olup Arapça'ya çevrilen ve Farsça olarak sonradan Muhammed b. Ali b. Muhammed ez-Zâhirî es-Semerkanî tarafından 600 (1203-1204) yılında yeniden kaleme alınan *Sind-bâdnâme*'yi nazma çektiğini kaydeder. Avfî, Ezrakî'nin Doğanşah'ın iktidarsızlığını gidermek üzere o dönemin müstehcen sayılan eserlerinden *Elfiyye* ve *Şel-fiyye*'yi nazmettiğini söyler. Kâtib Çelebî'nin, muhtemelen Benâkitî'nin *Ravza-tü li'l-elbâb fi tevârihi'l-ekâbir ve'l-ensâb* adlı eserine dayanarak ona ait olduğunu belirttiği (*Keşfü'z-ẓunûn*, II, 1003) bu iki eser günümüze ulaşmamıştır. Nizâmî-i Arûzî'nin *Çehâr Maqâle*'sine ta'likat yazan Muhammed-i Kazvînî, Tahran Kraliyet Kütüphanesi'nde bulunan ve aynı adı taşıyan bir eserin Ezrakî'ye ait olabileceğini ileri sürmektedir (*Çehâr Maqâle*, ta'likat, s. 222).

Ezrakî-i Hervevî divanının ilk iki sayfası (Süleymaniye Ktp., Hekimoğlu Ali Paşa, nr. 669/8)

